

UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI
**WYDZIAŁ EKONOMII,
FINANSÓW I ZARZĄDZANIA**

Instytut Ekonomii i Finansów

mgr inż. Radosław Michał KORDA

**EKONOMICZNE KONSEKWENCJE POLSKIEJ
EMIGRACJI ZAROBKOWEJ
DO WIELKIEJ BRYTANII PO WEJŚCIU POLSKI
DO UNII EUROPEJSKIEJ**

Autoreferat rozprawy doktorskiej

Promotor:

prof. dr hab. **Stanisław Flejterski**
Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

Recenzenci:

prof. dr hab. **Bogumiła Szopa**
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

prof. dr hab. **Danuta Miłaszewicz**
Uniwersytet Szczeciński

SZCZECIN 2021

Spis treści

1. Wstęp i uzasadnienie podjęcia problemu badawczego	3
2. Cel pracy i hipotezy badawcze	4
3. Zakres tematyczny i układ rozprawy	5
4. Metodyka badań	7
5. Charakterystyka i wyniki przeprowadzonych badań	8
6. Podsumowanie i wnioski końcowe	11

1. Wstęp i uzasadnienie podjęcia problemu badawczego

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej było z pewnością jednym z ważniejszych wydarzeń, które miało ogromny wpływ na przemiany społeczno-gospodarcze kraju. Jednym z podstawowych założeń funkcjonowania takiej struktury jak Zjednoczona Europa, jest swobodna alokacja podstawowych czynników produkcji. Przepływ kapitału, swoboda inwestycyjna, zniesienie ograniczeń administracyjnych oraz sformułowanie obowiązujących standardów jakości mają na celu przyspieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego państw członkowskich. Nie byłoby to w pełni możliwe, gdyby nie fakt otwarcia rynków pracy. Aspekt ten ze względu na swoją wielopłaszczyznowość jest wyjątkowo ważny. Można go przy tym rozpatrywać z różnych perspektyw.

W pierwszych latach naszego członkostwa w Unii doszło do eskalacji pewnych, nie zaobserwowanych wcześniej w Polsce zjawisk. Z jednej strony nastąpił nagły i spontaniczny proces poszukiwania nowych możliwości w innych krajach, podejmowany głównie przez osoby w wieku produkcyjnym, z drugiej jednak strony wymusiło to głębokie reformy na krajowym rynku pracy. Statystyki zaczęły wykazywać spadek bezrobocia, co w początkowym okresie spowodowane było raczej zmniejszeniem się liczby zarejestrowanych bezrobotnych, a nie wygenerowaniem nowych miejsc pracy. Skala procesu była na tyle duża, że zaczęło dochodzić do sytuacji, iż pracodawcy zmuszeni byli do podwyższania stawek wynagrodzenia, aby zachęcić swoich pracowników do kontynuacji zatrudnienia, co z kolei mogło powodować generowanie dodatkowych kosztów.

Pozytywnych i negatywnych efektów związanych z funkcjonowaniem wolnego rynku pracy Unii Europejskiej jest o wiele więcej. Dowodem na to jest duża liczba opracowań badawczych. Obszar ten, ze względu na jego charakterystykę rozpatrywano, biorąc pod uwagę wiele płaszczyzn, począwszy od ekonomicznej, poprzez społeczną a na kulturalnej skończywszy. W większości z dotychczasowych opracowań, które przeprowadzono w kraju, wykorzystywano najczęściej dosyć wąskie grupy badawcze. Moje badania przeprowadziłem opierając się na znacznie większej liczbie respondentów. Uzyskano odpowiedzi od 1102 Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii, oraz przedstawicielach dużych i średnich przedsiębiorstw, z każdego województwa, łącznie 260 przedsiębiorstw.

Swobodny dostęp do środowiska polonijnego oraz bezpośrednia wieloletnia znajomość zagadnienia pozwoliły mi na dotarcie do bardzo obszernej grupy osób zainteresowanych udziałem w badaniu, co spowodowało większą wiarygodność próby. Analizując dane empiryczne zebrane i przetworzone podczas badań zanegowano postawioną hipotezę główną, co szerzej zostanie omówione we wnioskach końcowych.

2. Cel pracy i hipotezy badawcze

CEL GŁÓWNY PRACY

- Określenie kierunków i poziomu wpływu emigracji zarobkowej na sytuację ekonomiczną Polski.

CELE POMOCNICZE

- Określenie determinant powodujących deficyt podaży pracy.
- Analiza tendencji w zakresie nadwyżek inwestycyjnych pochodzących z transferów prywatnych.
- Identyfikacja czynników wpływających na wzrost kosztów produkcji związanych z efektami emigracji zarobkowej.

HIPOTEZA GŁÓWNA

- Długookresowa emigracja zarobkowa ma negatywny wpływ na wzrost gospodarki Polski.

HIPOTEZY POMOCNICZE

- Emigracja powoduje spadek podaży pracy w Polsce.
- Emigracja zarobkowa powoduje wzrost kosztów produkcji.
- Alokacja transferów prywatnych do Polski ma niewielki wpływ na poziom krajowych inwestycji długoterminowych.

3. Zakres tematyczny i układ rozprawy

Problematykę zagadnienia polskiej emigracji zarobkowej ujęto w pięciu rozdziałach, które podzielono następująco:

ROZDZIAŁ	ZAWARTOŚĆ
Rozdział 1 EKONOMICZNE MOTYWY RUCHÓW MIGRACYJNYCH 1.1. Terminologia i uwarunkowania legislacyjne dotyczące migracji 1.2. Geneza zjawiska migracji zarobkowej 1.3. Typologie migracji 1.4. Czynniki i procesy decyzyjne 1.5. Koncepcje i perspektywy migracji	W rozdziale tym omówiono podstawowe zagadnienia dotyczące tematyki migracji pod względem stosowanej terminologii oraz uwarunkowań legislacyjnych, przedstawiono genezę migracji zarobkowej oraz omówiono typologie migracji. Przedstawiono także czynniki mające wpływ na podjęcie decyzji o wyjeździe a także omówiono koncepcje i perspektywy migracji.
Rozdział 2 MIGRACJA POAKCESYJNA – ANALIZA PRZEGLĄDOWA 2.1. Polska migracja zarobkowa po 2004 roku w badaniach 2.2. Polska migracja zarobkowa do Wielkiej Brytanii w świetle analiz brytyjskich 2.3. Bilans zamknięcia – realia poBrexitowe	Rozdział drugi pracy dokonuje przeglądu istniejącego stanu badań dotyczących zjawiska polskiej migracji zarobkowej z podziałem na analizy krajowe oraz brytyjskie. Dokonano również próby podsumowania sytuacji, która nastąpiła po wystąpieniu Wielkiej Brytanii z szeregów Unii Europejskiej.
Rozdział 3 SKALA I TRENDY MIGRACJI ZAROBKOWEJ PO PRZYSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ 3.1. Charakterystyka badania i próby badawczej – grupa „MIGRANCI”	Rozdział trzeci dysertacji opisuje charakterystykę próby badawczej „Migranci”, analizuje główne kierunki emigracji zarobkowej oraz dokonuje opisu głównych tendencji

<p>3.2. Główne kierunki emigracji zarobkowej</p> <p>3.3. Przekrój tendencji wyjazdowych po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej</p> <p>3.4. Wybór Wielkiej Brytanii jako kraju docelowego</p> <p>3.5. Ogólne tendencje charakteryzujące grupę badawczą „MIGRANCI”</p>	<p>wyjazdowych. W rozdziale tym omówiono również powody wyboru Wielkiej Brytanii jako kraju docelowego.</p>
<p>Rozdział 4</p> <p>ADAPTACJA POLSKIEGO RYNKU PRACY DO REALIÓW POAKCESYJNYCH</p> <p>4.1. Charakterystyka badania i próby badawczej – grupa „PRZEDSIĘBIORSTWA”</p> <p>4.2. Poakcesyjna dynamika zmian na rynku pracy</p> <p>4.3. Napływ migrantów zarobkowych z innych krajów do Polski</p> <p>4.4. Zbalansowanie popytu i podaży pracy jako reakcja na ruchy migracyjne</p> <p>4.5. Ogólne tendencje charakteryzujące grupę badawczą „PRZEDSIĘBIORSTWA”</p>	<p>W rozdziale czwartym przedstawiono charakterystykę próby badawczej „Przedsiębiorstwa”, dokonano analizy dynamiki zmian na polskim rynku pracy w okresie poakcesyjnym, omówiono skalę i skutki wywołane przez napływ migrantów zarobkowych z innych krajów do Polski a także omówiono zbalansowanie popytu i podaży pracy w odniesieniu do zaistniałych ruchów migracyjnych</p>
<p>Rozdział 5</p> <p>EKONOMICZNE SKUTKI EMIGRACJI ZAROBKOWEJ DLA POLSKI</p> <p>5.1. Skutki migracji w ujęciu ogólnym</p> <p>5.2. Poziom przepływu kapitału obcego do kraju ze źródeł pochodzących z polskiej migracji</p> <p>5.3. Ocena poakcesyjnego rynku pracy w Polsce</p> <p>5.4. Analiza różnic PKB w okresie poakcesyjnym</p> <p>5.5. Ocena prawomocności hipotez</p>	<p>Rozdział piąty poświęcono przedstawieniu skutków migracji, omówiono poziom przepływu kapitału obcego ze źródeł pochodzących z polskiej migracji, dokonano oceny poakcesyjnego rynku pracy w Polsce, przedstawiono analizę różnic PKB w okresie poakcesyjny oraz dokonano oceny prawomocności postawionych hipotez.</p>

4. Metodyka badań

Przeprowadzone badania oparte były na krajowych i zagranicznych źródłach literaturowych z zakresu ekonomii, finansów, socjologii, etyki, zarządzania i filozofii. Autor korzystał także z zasobów informacyjnych dostępnych na polskich i zagranicznych serwisach internetowych.

Na poszczególnych etapach pracy Autor zastosował metody badawcze zmierzające do uzyskania materiału, stanowiącego podstawę do teoretycznego opracowania i rozwiązania postawionego problemu badawczego.

W celu opracowania wpływu jaki zjawisko migracji może wywoływać, zakres badań podzielono dwa obszary. Pierwszym była Wielka Brytania, gdzie losowo dobrano grupę badawczą, w skład której weszło 1134 emigrantów z Polski.

Odpowiedzi uzyskane za pomocą rozesłanych ankiet miały na celu określenie sytuacji zarówno przed, jak i po wyjeździe z Polski, przekroju społecznego oraz czynników, które miały wpływ na podjęcie decyzji o wyjeździe. Zapytano również o różnice występujące między krajem wypuszczającym a przyjmującym.

Charakter i sposób sformułowania pytań miał na celu określenie zmian zarówno na płaszczyźnie społecznej, jak i ekonomicznej.

Drugim obszarem była Polska, gdzie zbadano 260 przedsiębiorstw z poszczególnych województw. W tym przypadku skupiono się głównie na zmianach sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw, biorąc pod uwagę zarówno wzrost/zmniejszenie podaży pracy, jak i wynikające z tego skutki i ich wpływ na obroty firm.

Wielkość grup badawczych oraz ich lokalizacja pozwoliły na dosyć precyzyjną ocenę odpowiedzi oraz ich bezstronność. Do wyselekcjonowanych respondentów z obu grup przesłano ankiety badawcze, które zawierały odpowiednio 45 pytań skierowanych do migrantów oraz 16 pytań skierowanych do polskich przedsiębiorstw. Odpowiedzi od respondentów nadchodziły w okresie od sierpnia 2018 roku do marca 2019 roku.

Dobierając wielkości grup badawczych oraz przygotowując ankiety, kierowano się założeniem, iż im większa jest liczba badanych przedmiotów oraz zjawisk, im większa liczba faktów, zdarzeń lub procesów, tym silniejsze występują zależności zarówno na płaszczyźnie indukcji jak i dedukcji. Weryfikacja jasno sformułowanej hipotezy stanowiącej istotę tematu dysertacji, nastąpiła poprzez odpowiednią kompozycję operacji analitycznych - obejmujących oprócz indukcji i dedukcji – porównania,

analizę statystyczną, analizę historyczną, modelowanie oraz testowanie tez szczegółowych.

Dobierając metody i techniki badawcze kierowano się obiektywizmem oraz starano się odizolować od kwestii polityki i istniejących różnic światopoglądowych. Analizując zebrane dane zdecydowano oprzeć się raczej na falsyfikacji postawionych hipotez niż na ich confirmacji. Wzięto pod uwagę prawa przyczynowe, prawa współlistnienia oraz prawo funkcjonalne, jako najbardziej adekwatne w przypadku specyficznej charakterystyki prowadzonych badań.

Dokonana na podstawie literatury przedmiotu i badań empirycznych analiza problemu badawczego pozwoliła na realizację celu pracy i sformułowanie wniosków w zakresie podjętej tematyki.

5. Charakterystyka i wyniki przeprowadzonych badań

Dla realizacji wyznaczonego celu głównego prowadzone przez Autora badania koncentrowały się na analizie i ocenie wniosków sformułowanych na podstawie wyników uzyskanych dzięki przeprowadzeniu ankiet.

Zaistnienie zjawiska migracji długookresowej jako problemu badawczego, wyniknęło z braku ugruntowanej wiedzy na ten temat. Zdecydowano więc że powyższy problem ekonomiczny jest podatny na badania. Dodatkowym aspektem przemawiającym za podjęciem się tematu, jest osobiste zaangażowanie autora w kwestie długookresowej migracji zarobkowej i związana z tym chęć wyjaśnienia przyczyn pojawiających się tendencji oraz nurtów. Wyniki przeprowadzonych badań mogą mieć pozytywny wpływ na zrozumienie zależności występujących w określonych systemach wartości.

Przy takiej skali zjawiska emigracji zarobkowej, jaka miała miejsce od 2004 roku, efekty były odczuwalne przez przedsiębiorców bez względu na liczbę zatrudnionych pracowników. Celem tej pracy było ustalenie proporcjonalności zjawiska, a także czy nastąpiły konsekwencje typu komplementarnego, czy też substytucyjnego.

W pierwszym przypadku zatrudnienie cudzoziemców jako uzupełnienie braków na rynku pracy mogło wpłynąć na zwiększenie popytu na pracę. W przypadku substytucyjnego charakteru pozyskiwania nowych pracowników mogło dojść do braku

stabilności zatrudnienia rodzimych pracowników spowodowanego obniżeniem wynagrodzeń w danej profesji.

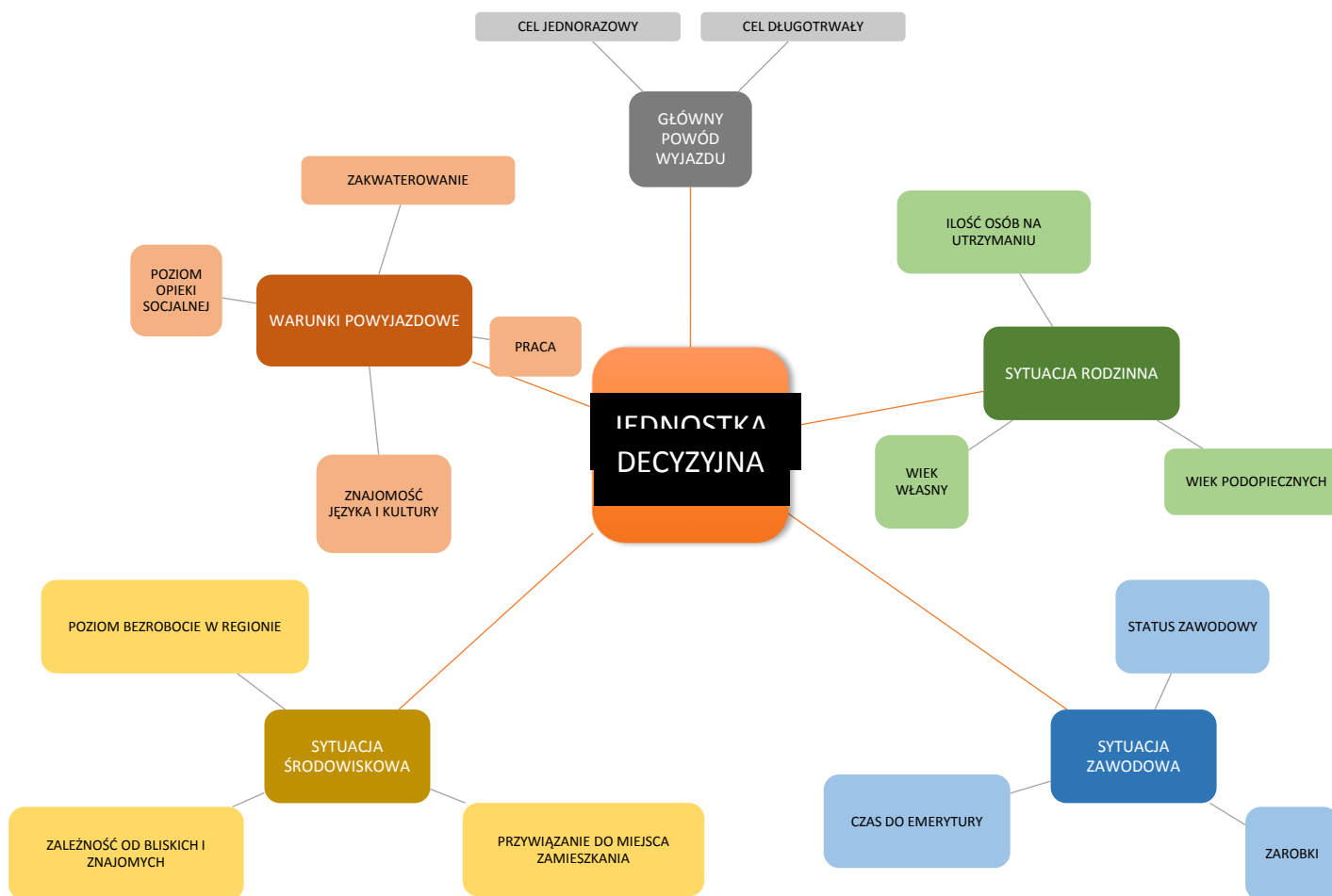
Proces tworzenia nowych miejsc pracy oraz towarzyszące mu zjawisko zwiększonej skali migracji zarobkowej przekłada się na zmniejszenie skali bezrobocia w poszczególnych obszarach poziomu bezrobocia. Jest to związane nie tylko z odpływem rodzimych pracowników, ale i z napływem pracowników z innych krajów¹.

Jak widać, problem badawczy dotyczący wpływu migracji zarobkowej na sytuację gospodarczą kraju, jest wysoce skomplikowany i wielopłaszczyznowy, a co za tym następuje, konieczne było uporządkowanie wyników badań w taki sposób, aby odpowiedzi na wysunięte hipotezy były jednoznaczne. Analizując otrzymane wyniki kierowano się zastosowaniem kilku podstawowych wymogów logicznych: adekwatności, rozłączności oraz jednolitości kryteriów. Pozwoliło to na sformułowanie jednoznacznych wniosków końcowych.

Na potrzeby wsparcia analiz przeprowadzonych w ramach niniejszej dysertacji, opracowano model strukturalno-decyzyjny, mający przedstawić kompleksowość czynników mających wpływ na podjęcie decyzji o opuszczeniu kraju w celach poprawy warunków własnych.

¹ Badania przeprowadzone w 2016 roku przez Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach wskazują, iż migranci z Ukrainy stanowili ponad 52% wszystkich cudzoziemców posiadających zezwolenie na pracę i odsetek ten ma tendencję rosnącą. Pozostałe narodowości posiadające pozwolenie na pracę w Polsce to: Chińczycy (7, 9%), Wietnamczycy (5, 7%), Białorusini (5, 1%) oraz Hindusi (3, 3%).

MIGRACJA ZAROBKOWA – MODEL STRUKTURALNO - DECYZYJNY

6. Podsumowanie i wnioski końcowe

Z efektami konsekwencji polskiej emigracji zarobkowej stykamy się od wielu dekad. Powyższe zagadnienie można rozpatrywać poprzez wiele pryzmatów, gdzie każdy z nich może być zależny od wielu czynników. Jednym z nich jest polityka, której pośrednie oddziaływanie lub nawet związane z nią represje były odwiecznie częścią składową procesów decyzyjnych. Efekty globalizacji, jednakże łagodzą wpływ oddziaływania systemów patriarchalnych czy też dyktatorskich. Wiążą się one ze zwiększeniem swobody przepływu czynników zarówno materialnych jak i niematerialnych. Każda forma swobody powoduje poszerzanie horyzontów, a co się z tym wiąże zwiększeniem ilości dostępnych opcji.

Natężenie zmian związanych z otwarciem granic i rynków pracy dla Polski jest bezprecedensowe. Elastyczność oraz szybkość reakcji polskiego rynku pracy jako odpowiedź na pojawiające się zmiany jest także pozytywnie zaskakująca. Pojawia się tutaj konieczność nawiązania do interdyscyplinarności, dzięki której można analizować zjawiska ekonomiczne w powiązaniu z innymi naukami. Biorąc jako przykład niniejsze opracowanie, postawione w nim hipotezy oraz cele, najbardziej adekwatnym porównaniem jest fizyka i teoria cieczy. Przepływ materii płynnej następuje tam, gdzie są ku temu najkorzystniejsze warunki, ale jego braku natychmiast zostają uzupełnione. Wiążą się z tym też zjawiska, które można porównać do swoistych fal powrotnych, spowodowane napotkaniem pewnego rodzaju przeszkód, jednakże wszystko to zmierza do naturalnego zbalansowania.

Podsumowując niniejszą dysertację należy wskazać, iż został zrealizowany cel główny pracy, czyli określenie kierunków i poziomu wpływu emigracji zarobkowej na sytuację ekonomiczną Polski. O ile w początkowym okresie reakcji poakcesyjnych można dopatrywać się chwilowych zawahań na rynku pracy, to został on bardzo szybko wyrównany dzięki napływowi pracowników każdego szczebla z krajów wschodnich, głównie Ukrainy. Powstałe luki zostały uzupełnione tańszymi, ale bardzo często równie wartościowymi zasobami ludzkimi przybywającymi do Polski jako reakcja na niedobory spowodowane ruchami migracyjnymi Polaków.

Zrealizowano również cele pomocnicze:

CEL POMOCNICZY	
1. określenie determinant powodujących deficyt podaży pracy,	Jedną z konsekwencji masowej migracji było wystąpienie zachwiania równowagi na rynku pracy. Wiązało się to z odpływem pracowników, co charakteryzowało się o wiele większym natężeniem niż miało to miejsce przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Zjawisko takie było jednakże chwilowe, ponieważ prawie natychmiast nastąpiło zapewnienie deficytu pracownikami z krajów wschodnich.
2. analiza tendencji w zakresie nadwyżek inwestycyjnych pochodzących z transferów prywatnych	Na podstawie wyników uzyskanych poprzez analizę zebranych danych, można wyraźnie stwierdzić, że inwestycje pochodzące z transferów prywatnych były alokowane głównie w celu uregulowania istniejących zaległości lub też modernizacje posiadanych nieruchomości. Jedynie niewielka ich część była przeznaczona na inwestycje biznesowe. Tendencja ta będzie ulegała ciągłym zmianom zależnym

	od stopnia zaspokajania wcześniejszych zobowiązań lub wzrostu marginesu zasobów inwestycyjnych.
3. identyfikacja czynników wpływających na wzrost kosztów produkcji związanych z efektami emigracji zarobkowej.	Rozpatrując efekty związane z emigracją zarobkową na płaszczyźnie trójwymiarowej (czas, przestrzeń, emigrant) można mówić o znaczących zmianach czynników mających wpływ na wzrost kosztów produkcji. Współczesne realia społeczno-geograficzne charakteryzują się jednak swoistą formą płynności związanej ze swobodą przepływu czynnika ludzkiego. Powoduje to natychmiastowe kontrreakcje na pojawiające się potrzeby, dzięki którym koszty produkcji zamiast wzrastać to obniżają się.

Należy także dodać iż w ramach przeprowadzonych badań i analiz, zanegowano hipotezę główną zakładającą, że **długookresowa emigracja zarobkowa ma negatywny wpływ na wzrost gospodarki kraju**. Bilans strat związanych ze zjawiskiem migracji długookresowej oraz korzyści z nim związanych ewidentnie wskazuje na przewagę pozytywnych aspektów i ich znaczenia dla gospodarki państwa.

Sfalsyfikowania powyższej hipotezy dokonano przy potwierdzeniu hipotezy pomocniczej dotyczącej niewielkiego wpływu alokacji transferów prywatnych na poziom krajowych inwestycji długoterminowych oraz zanegowaniu dwóch pozostałych hipotez pomocniczych

dotyczących wpływu emigracji na spadek podaży pracy w Polsce, a także na wzrost kosztów produkcji.

Przekazy pieniężne czy też mikro inwestycje są tak niewielkie w porównaniu z potrzebami długotrwałych inwestycji krajowych, że zdecydowanie nie mają one na nie większego wpływu. Co zaś się tyczy wpływu emigracji na spadek podaży pracy to bazując na wynikach badań przeprowadzonych na dużej grupie przedsiębiorstw z każdego województwa zdecydowanie należy stwierdzić, iż napływ migrantów z bloku wschodniego do Polski, który nastąpił niemalże natychmiastowo, uzupełnił ewentualne braki w takim tempie, że przedsiębiorcy nie zdołali odczuć żadnego zachwiania na tym rynku. To samo tyczy się domniemanego wzrostu kosztów produkcji. Napływ siły roboczej z Ukrainy, czy też Dalekiego Wschodu nie tylko nie spowodował podniesienia kosztów, ale wręcz przeciwnie w niektórych obszarach one nawet zmalały.